

El repte de la parentalitat positiva. Una proposta metodològica de preservació familiar des de l'Ajuntament de Lleida

The challenge of positive parenting. A methodological approach to family preservation from Lleida City Council

Clara Sanz Font¹

Resum

En aquest article pretenem reflexionar sobre la importància de la parentalitat positiva i el paper clau dels agents socials en la preservació familiar i en el desenvolupament de la infància. Ho farem a partir de la presentació de l'experiència pràctica de tres programes que es duen a terme a l'Ajuntament de Lleida, la seva metodologia i els seus resultats. Són elements per a la reflexió, la innovació i el canvi social.

Paraules clau: Parentalitat positiva, preservació familiar, metodologia experiencial, resiliència familiar, model ecològic.

Per citar l'article: SANZ FONT, Clara. El repte de la parentalitat positiva. Una proposta metodològica de preservació familiar des de l'Ajuntament de Lleida. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, abril 2015, n. 204, pàgines 98-106. ISSN 0212-7210.

Abstract

The aim of this article is to reflect on the importance of positive parenting and the social agents key role in the family preservation and in the infancy development. We will do so by presenting the practical experience of three programs being held by Lleida Town Council, their methodology and results. Elements for reflection, innovation and social change.

Key words: Positive parenting, Family preservation, Experiential methodology, Family resilience, Ecological model.

¹ Educadora social i psicopedagoga. Tècnica d'Infància i Família. Ajuntament de Lleida. csanz@paeria.cat.

El model ecològic de la parentalitat positiva i la preservació familiar

Sabem que la família és el context de desenvolupament més important per als infants; tot i així, ser pares i mares avui no és una tasca fàcil. Els pares i mares del segle XXI necessiten noves estratègies per reforçar en clau positiva el seu paper educador davant les noves realitats socials i familiars cada cop més complexes: l'eclosió dels nous models familiars, la crisi econòmica i la seva repercussió, els canvis relacionals, les dificultats en la conciliació laboral i familiar... La parentalitat s'exerceix en un espai ecològic en el qual s'hi sumen tres factors: el context psicosocial on viu la família, les necessitats evolutivoeducatives dels infants i les capacitats dels progenitors/es per exercir la parentalitat; i per tant, la suma o combinació de diferents factors de risc i de protecció en aquests tres blocs, que a la vegada són canviants, facilitaran, o per contra, dificultaran, l'exercici de la parentalitat positiva i com a conseqüència influenciaran el desenvolupament de la infància.

■ **La parentalitat s'exerceix en un espai ecològic en el qual s'hi sumen tres factors: el context psicosocial on viu la família, les necessitats evolutivoeducatives dels infants i les capacitats dels progenitors/es per exercir la parentalitat.**

Realitats noves i canviants que requereixen que els suports i programes de suport orientats a l'educació parental contemplin aquests tres blocs (context, necessitats dels infants i capacitats dels progenitors/es) i que per tant se centrin tant en el desenvolupament de les competències dels pares i mares com en el complement i reforç de les xarxes socials que tenen al seu abast. És així com els suports professionals enfocats en aquest sentit els entendrem com a estratègies potenciadores dels factors de protecció i resiliència familiar i com a facilitadors d'igualtat d'oportunitats per als infants i famílies.

Amb tot, aquest és un repte per al conjunt d'agents socials i poders públics que d'un temps ençà s'està concretant en diferents propostes teòriques i legislatives que fomenten aquest canvi, respostes professionals que han de ser flexibles i innovadores. Aquí alguns exemples:

“L'exercici de la parentalitat, encara que vinculat a la intimitat familiar, ha de ser considerat com un àmbit de la política pública, i s'han d'aportar totes les mesures necessàries per donar suport a l'exercici parental i crear condicions necessàries per a un exercici positiu de parentalitat”²

“Els pares i les mares tenen responsabilitats comunes en l'educació i el desenvolupament dels fills menors d'edat. Les polítiques d'atenció i protecció als infants i els adolescents han d'incloure les actuacions necessàries per a l'efectivitat de llurs drets, tenint en compte que el benestar dels infants i els adolescents està íntimament lligat amb el de llurs famílies. Els poders públics han de propor-

²Recomanació Rec (2006) del Consell d'Europa. Sobre polítiques de suport a l'exercici positiu de la parentalitat.

cionar la protecció i l'assistència necessàries a les famílies perquè puguin assumir plenament llurs responsabilitats”³

“La família, en tant que lloc on es crea el capital humà d'un país i fonament de tot l'edifici social, ha de ser objecte d'atenció especial per les polítiques de les administracions. Totes les administracions han de revisar el seu treball a favor de les famílies amb infants a càrrec, per sumar esforços i teixir una xarxa de mínims que en millori el dia a dia”⁴

L'experiència dels programes d'educació parental a Lleida

Tenint en compte aquests canvis legislatius i els canvis de concepció de totes les corrents teòriques i metodològiques que d'un temps ençà estan aportant una visió sistèmica al treball amb la infància i l'adolescència i les seves famílies, des de la Regidoria de Benestar Social de l'Ajuntament de Lleida ens vam plantejar impulsar projectes de preservació familiar que encaixessin amb aquestes perspectives i alhora promoure una nova metodologia de treball experiencial i grupal, i que permetés incorporar també una vessant comunitària al treball dut a terme des dels serveis socials municipals. Això ens permetria redissenar tant el rol professional com l'atenció que volíem oferir a les famílies lleidatanes i a la vegada optimitzar els recursos existents.

Per això, i després de cercar diferents experiències i programes, vam optar per fer una formació específica per part de professionals de la Universitat de La Laguna i la Universitat de Las Palmas de Gran

Canaria, que havien dissenyat i validat dos programes de preservació familiar que encaixaven amb el nostre plantejament.

És així com al mes de febrer de 2010, i després d'aquesta formació i amb l'assessorament i supervisió inicial de l'equip impulsor, es van iniciar els programes de preservació familiar, destinats a ampliar les competències i les xarxes de suport parental de les famílies lleidatanes usuàries dels serveis socials. Concretament els programes que vàrem impulsar van ser:

- *Créixer feliços en família*; orientat a famílies amb infants de fins a cinc anys.
- *Viure l'adolescència en família*; dissenyat per les famílies amb fills i filles en edat adolescent.

L'any 2012, amb el suport de l'Obra Social “la Caixa” i la Fundació Bosch i Gimpera a través del programa Proinfància, s'afegeix el programa:

- *Aprendre junts, créixer en família*; per a pares i mares i els seus fills/es amb edats d'entre 6 i 12 anys.

Què pretenem? Objectius i competències que es fomenten

Es pretén reforçar i capacitar pares i mares en el seu paper educador, a fi que tinguin prou eines per poder proporcionar als seus fills/es un entorn protector on puguin créixer i desenvolupar totes les seves capacitats.

Es planteja la parentalitat positiva a través de la promoció del desenvolupament i convivència familiar com a objectiu general; i en concret es proposa promoure i

³ Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats de la infància i l'adolescència.

⁴ Pacte per a la Infància a Catalunya.

■ **Es pretén reforçar i capacitar pares i mares en el seu paper educador, a fi que tinguin prou eines per poder proporcionar als seus fills/es un entorn protector on puguin créixer i desenvolupar totes les seves capacitats.**

donar suport a les competències parentals i també a la resiliència infantil. Els programes pretenen:

- Promoure vincles afectius, estables i sans entre pares i fills, per a un desenvolupament segur i ajustat a les característiques i necessitats evolutives dels infants.
- Desenvolupar un clima de comunicació i escolta activa en família, fomentant les relacions educatives, la coresponsabilitat, els hàbits saludables i l'oci constructiu.
- Donar suport i potenciar l'exercici de la tasca parental i la vivència positiva del desenvolupament dels fills/es.
- Afavorir els factors de protecció, i reduir els de risc, mitjançant l'increment del suport social i la satisfacció de les necessitats dels pares i mares a múltiples nivells.
- Afavorir la coordinació d'aquests programes amb altres recursos i activitats que complementen la seva eficàcia.

Per això, es fa imprescindible treballar per a l'assoliment d'unes determinades competències que afavoreixen el desenvolupament del rol parental ajustat a cada etapa de criança:

- Habilitat d'autonomia personal i recerca de suport social.

- Sentiment de capacitat per dur a terme el rol parental i consegüent augment de la implicació en la tasca educativa.
- Visió positiva del fill/a i la família i responsabilitat del benestar de l'infant.
- Recerca d'ajuda de persones significatives amb la finalitat de complementar el rol parental en lloc de substituir-lo o devaluar-lo.
- Acord amb la parella sobre criteris educatius.
- Identificació i utilització de recursos per cobrir les necessitats com a pares o mares i com a adults.
- Maneig adequat de l'estrès parental.

Com ho fem? Criteris metodològics

A diferència d'altres iniciatives més centrades en la divulgació teòrica de continguts i en l'entrenament de determinades tècniques, la formació que es vol transmetre a pares i mares a través d'aquests programes de preservació familiar és de tipus experiencial; i es fa mitjançant trobades grupals setmanals dinamitzades per un educador social de referència. És una metodologia experiencial, participati-

- **A diferència d'altres iniciatives més centrades en la divulgació teòrica de continguts i en l'entrenament de determinades tècniques, la formació que es vol transmetre a pares i mares a través d'aquests programes de preservació familiar és de tipus experiencial.**

va i amb objectius molt concrets orientats a identificar, reflexionar i analitzar les pròpies idees familiars, sentiments i accions en episodis de la seva pròpia vida quotidiana i que permetin compartir vivències i dubtes, analitzar les pròpies actituds i contrastar-les amb les dels altres, aconseguir una visió més àmplia i comprendre diferents perspectives. Tot, sentint-se part d'un col·lectiu, amb els mateixos interessos, desitjos, necessitats i expectatives. Així, la filosofia se centra més en el desenvolupament de les competències personals i les pròpies pautes educatives de pares i mares que a donar lliçons sobre "com s'ha de ser" i "què s'ha de fer" partint de "models ideals" de família.

Els programes *Créixer feliços en família* i *Viure l'adolescència en família* s'estructuren en sessions grupals amb un total d'uns dotze pares i mares participants. Són sessions setmanals d'una hora i mitja durant aproximadament sis mesos.

El programa *Aprendre junts, créixer en família* s'estructura també en sessions setmanals, aquestes de dues hores durant uns cinc mesos. Les sessions preveuen una primera hora d'intervenció amb grups diferenciats de pares i mares i de fills i filles amb un total de deu a setze participants per grup, i una segona hora en què es fan activitats familiars conjuntes.

Els programes s'estructuren en diferents mòduls temàtics:

Créixer feliços en família	Aprendre junts, créixer en família	Viure l'adolescència en família
M1. El desenvolupament del vincle afectiu.	M1. Mostrem afecte en família.	M1. Apropar-nos a l'adolescència.
M2. Conèixer el nostre fill/a.	M2. Eduquem els nostres fills.	M2. Més enllà del conflicte familiar.
M3. Aprendre a regular el comportament infantil.	M3. Aprenem a comunicar-nos en família.	M3. Cap a un estil de vida saludable en família.
M4. La primera relació amb l'escola.	M4. Connectem amb l'escola.	M4. Les noves formes de comunicar-se dels adolescents.
M5. Educar. Una tasca en solitari?	M5. Gaudim junts en família.	M5. La relació família – escola. Un suport clau en l'adolescència.
	M6. Afrontem els reptes quotidians.	
	M7. Recordem el que hem après.	

Aquests continguts es treballen mitjançant diferents materials preestablerts i dissenyats seguint la metodologia experiencial,

es combinen tècniques com l'exposició oral, exercicis escrits, diàlegs simultanis, discussions dirigides, treball en grup, pluja

d'idees, històries animades i vinyetes, jocs de rol, videoforums i fantasies guiades.

A part, i sense perdre la perspectiva ecològica i comunitària que els programes pretenen, i amb la flexibilitat que aquests permeten, s'hi poden incorporar altres activitats que complementin les sessions. En aquest cas, per exemple, hem valorat de manera positiva la celebració conjunta del dia de les famílies, la participació en actes comunitaris, l'organització d'un acte de cloenda dels cursos on es fa reconeixement a les famílies participants... entre altres experiències que els mateixos grups han anat proposant.

Una figura clau en aquest procés és el/la dinamitzador/a, l'educador de les sessions, que guia el grup en el procés de construcció i desenvolupament cognitiu i actitudinal. Aquest professional es converteix en mediador/facilitador del canvi; i les seves funcions se centren en l'acompanyament en la construcció del coneixement, suport a les iniciatives personals i sentiments de competència parental, en facilitar la negociació i consens i en cuidar el clima emocional del grup. El rol dels dinamitzadors és específic i concret, i és per això que tots els professionals implicats en el projecte han rebut una formació inicial especialitzada per part dels equips impulsors dels programes.

Qui hi participa? Els destinataris

Des dels seus inicis, els programes de preservació familiar a Lleida han tingut molt bona acollida i la seva repercussió ha estat creixent.

Actualment tots els educadors/es socials d'atenció primària -dels serveis socials municipals, educadors/es d'entorn i educa-

dors/es del servei de l'EAI, en total 16, dinamitzen un grup de famílies, i a més s'han sumat a la iniciativa diferents serveis municipals d'atenció a la infància com la Xarxa de centres oberts i ciberaules de Lleida i el Servei Maternoinfantil, que impliquen un total de 7 professionals més a la iniciativa.

D'aquesta manera, els programes de preservació familiar es converteixen en un recurs més que complementa el treball dut a terme des dels diferents serveis, sigui la intervenció individual que s'ofereix des dels serveis socials d'atenció primària, com la grupal que s'ofereix als diferents recursos d'atenció a la infància.

Es prioritza la participació al programa de les famílies amb situació d'especial vulnerabilitat que ja estan sent ateses pel servei que dinamitza el grup i que també són beneficiàries d'altres programes d'atenció a la infància i la família. Així es facilita un pla de treball integral i complet i es pot mantenir el professional de referència, aconseguint una perspectiva ecològica de les accions socioeducatives i facilitant el seguiment de la seva evolució. Als grups també hi poden participar les famílies extenses que tinguin els infants a càrrec.

Lleida té una població de 139.176 habitants, i han participat de la iniciativa, entre els tres programes i des de l'any 2010, un total de 1.189 famílies, i se n'han beneficiat els seus 2453 fills/es.

Què aconseguim? Beneficis del programa, avaluació i reptes de futur

Els programes de preservació familiar han permès ampliar les activitats i el camp d'actuació amb infància i família a la ciu-

tat; i considerem que han aportat beneficis directes a les famílies beneficiàries dels programes, així com també en el rol professional i la metodologia de treball dels diferents serveis implicats.

Els programes preveuen una avaluació inicial i final mitjançant qüestionaris validats i analitzats per les universitats de referència d'aquests. Són qüestionaris que permeten fer un seguiment de continguts de caire cognitiu, emocional i d'habilitats, de manera individualitzada per a cada participant i a la vegada poder obtenir dades comparatives entre diferents grups de població. Una metodologia acurada que posa en relleu els beneficis que aporten els programes per a les famílies: s'han detectat canvis significatius en la disminució de l'estrès parental, del maneig de les emocions negatives, de l'afirmació de poder, de la interacció disfuncional entre pares/mares i fills/es i del càstig corporal. Augmenten la negociació, la supervisió educativa, l'empatia dels participants i la satisfacció amb el rol parental.

Amb tot, una valoració positiva en l'evolució dels participants, que, tal com

■ S'han detectat canvis significatius en la disminució de l'estrès parental, del maneig de les emocions negatives, de l'afirmació de poder, de la interacció disfuncional entre pares/mares i fills/es i del càstig corporal. Augmenten la negociació, la supervisió educativa, l'empatia dels participants i la satisfacció amb el rol parental.

el programa preveu, repercuteix en l'estil de cria i beneficia els vincles familiars i com a conseqüència afavoreix el desenvolupament positiu de la infància.

A banda de les millores personals en les competències parentals dels participants, es té en compte també la percepció i valoració final que fan les mateixes famílies de la vivència que els suposa participar al programa, i els resultats són molt positius. La mitjana de satisfacció total dels participants ha estat, fins al moment, d'un 4,46 sobre 6 punts. Quant al detall de les puntuacions, hem de destacar la satisfacció dels participants amb el programa en si, amb el suport que hi han trobat i amb la relació establerta amb el dinamitzador del grup.

Més enllà dels programes i de la seva metodologia, cal subratllar també els beneficis en el treball professional diari amb les famílies, que han permès la formulació conjunta de plans de treball, una visió professional més completa de les fortaleses i capacitats de cada família, la possibilitat de treballar amb diferents nivells d'intensitat i metodologies en l'atenció a les famílies i arribar a atendre les famílies amb menor nivell de risc, que abans rebien menys atenció per qüestió de recursos. A part, cal considerar la formació i canvi de rol professional que han pogut desenvolupar els diferents agents professionals implicats, i que ha sigut facilitador de molts processos d'intervenció i canvi.

Com a reptes de futur ens plantejem la consolidació del projecte, el foment de la metodologia experiencial i la integració del sistema de treball grupal i comunitari en la resta d'intervencions i coordinacions, així com també augmentar l'aprofitament

i a la vegada la implicació dels recursos comunitaris en l'aplicació dels programes.

A més, un nou repte és també complementar la intervenció duta a terme amb un programa paral·lel per als fills/es de fins a cinc anys i adolescents de les famílies participants.

I per acabar...

Pensem que els serveis municipals, que donen una atenció directa a les persones,

per la seva proximitat i accessibilitat, són el recurs òptim per plantejar intervencions com els programes de preservació familiar, i que el context actual és òptim per replantejar i repensar el model d'atenció a les famílies. Entenem els programes de preservació familiar presentats com un possible eix vertebrador d'aquest canvi i que implica un llarg camí a recórrer per passar del paradigma de la prevenció i la coordinació al de la promoció i el treball en xarxa.

Bibliografia

- AMORÓS, P.; MATEOS, A.; FUENTES, N.; PASTOR, C.; RODRIGO, M. J.; BYRNE, S.; BALSSELLS, M. A.; MARTÍN, J. C. i GUERRA, M. *Aprender juntos, crecer en familia*. Barcelona: Obra Social “la Caixa”, 2011. Dipòsit legal: B-30515-2011.
- Catalunya. Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència. 27 de maig de 2010. 14/2010.
- Consell d'Europa. Recomanació Rec (2006)19 del Comitè de Ministres als Estats Membres sobre polítiques de suport a l'exercici positiu de la parentalitat, 13 de desembre de 2006.
- Departament de Benestar Social i Família. *Pacte per la infància a Catalunya*. [en línia]. Generalitat de Catalunya. 2013. [20/03/2015] http://benestar.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematic/07infanciaiadolescencia/observatori_drets_infancia/destacats_columna_dreta/pacte_infancia_catalunya_juliol_2013.pdf
- RODRIGO, M. J.; MÁIQUEZ, M. L. i MARTÍN, J. C. *Parentalidad positiva y políticas locales de apoyo a las familias*. [en línia]. Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias, 2010. [20/03/2015] <http://www.femp.es/files/566-922-archivo/folleto%20parentalidad%201.pdf>
- RODRIGO, M. J.; MÁIQUEZ, M. L. i MARTÍN, J. C. *La educación parental como recurso psicoeducativo para promover la parentalidad positiva*. [en línia]. Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias, 2010. [20/03/2015] <http://www.mssi.gob.es/ssi/familiasInfancia/docs/eduParentalRecEducativo.pdf>
- RODRIGO, M. J.; MÁIQUEZ, M. L. i MARTÍN, J. C. *Buenas prácticas profesionales para el apoyo a la parentalidad positiva*. [en línia]. Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias, 2011. [20/03/2015] <http://www.mssi.gob.es/ssi/familiasInfancia/docs/BuenasPractParentalidadPositiva.pdf>
- RODRIGO, M. J.; MÁIQUEZ, M. L.; MARTÍN, J. C. i BYRNE, S. *Preservación Familiar: un enfoque positivo para la intervención con familias*. Madrid: Pirámide, 2008. ISBN 978-84-368-2231-1
- RODRIGO, M. J.; MÁIQUEZ, M. L.; BYRNE, S.; RODRÍGUEZ, G. i PÉREZ, L. *Programas Crecer Felices en Familia. Programa de apoyo psicoeducativo para promover el desarrollo infantil*. Valladolid: Junta de Castilla y León, 2008. ISBN 978-84-9718-570-7
- RODRIGO, M. J.; MARTÍN, J. C.; MÁIQUEZ, M. L.; ÁLVAREZ, M.; BYRNE, S.; GONZÁLEZ, A.; GUERRA, M.; MONTESDEOCA, M. A. i RODRÍGUEZ, B. *Programa Vivir la adolescencia en familia. Programa de apoyo psicoeducativo para promover la convivencia familiar*. Toledo: Junta de Comunidades de Castilla la Mancha, 2010. ISBN 978-84-7788-597-9